

УЛОГАТА НА ЗЕМЈИТЕ ВО РАЗВОЈ ВО МЕЃУНАРОДНАТА ТРГОВИЈА

доц.д-р Емилија Митева-Кацарски¹, м-р Костадинка Чабулева²

¹ Економски факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
emilija.miteva@ugd.edu.mk

² Економски факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
kostadinka.cabuleva@ugd.edu.mk

Апстракт

Една од највпечатливите карактеристики на глобалната економија во последните неколку години е зголемената улога на земјите во развој. Токму, предмет на анализа во овој труд е растечкото влијание на земјите во развој врз глобалната економија преку намалувањето на сиромаштијата, зголеменото производство и извоз, на тој начин засенувајќи и некои од индустријализираните економии. Во овој труд се анализирани трговските текови на земјите во развој, фокусирајќи се на подобрените можности за извоз од најмалку развиените земји како резултат на трговската отвореност на големите динамични економии.

Клучни зборови: земји во развој, глобална економија, трговски текови.

THE ROLE OF DEVELOPING COUNTRIES IN THE INTERNATIONAL TRADE

Emilija Miteva-Kacarski¹, Kostadinka Cabuleva²

Faculty of Economics, Goce Delcev University, Stip, Macedonia
emilija.miteva@ugd.edu.mk

Abstract

One of the most striking features of the global economy in recent years has been the increasingly large role played by developing economies. This paper examines the growing influence of developing countries in the global economy through the reduction of poverty, increased production and exports, in some cases eclipsing some of the industrialized economies. Trade flows of developing economies are also explored, focusing on the enhanced export opportunities for least-developed countries as a result of the trade opening of large, dynamic developing economies.

Key words: developing countries, global economy, trade flows.

1. Вовед

Побрзата стапка на раст на БДП на земјите во развој ја зголеми стапката на конвергенција со развиените земји во однос на приходите по глава на жител во последните децении. Растот на БДП се движи во паралела со интегрирањето во светската економија. Уделот на земјите во развој во светскиот аутпут е зголемен од 23% на 40% во периодот меѓу 2000 и 2012 година. Уделот на овие земји во светската трговија е зголемен од 33% на 48%. [7] Земјите во развој од Г20 ги намалија нивните царини на околу 10% во последната деценија. Сепак, земјите во развој се сеуште многу посиромашни од развиените земји и милиони луѓе живеат во сиромаштија дури и во најдинамичните земји во развој. Дали економскиот успех во последните неколку години може да биде одржлив е прашање на време, имајќи го предвид фактот дека земјите во развој се нераскинливо поврзани со развиените земји, кои сеуште целосно не се закрепнати од финансиската криза и глобалната рецесија од 2008-09 година.

Во однос на терминологијата, групирањето на земјите според степенот на развој претставува предизвик во рамките на СТО, се додека договорите во рамките на СТО дозволуваат преференцијален третман на земјите во развој и најмалку развиените земји.

Категоријата “развиени земји” ги опфаќа сите 28 земји членки на ЕУ, други земји од Западна Европа (Исланд, Норвешка и Швајцарија), Австралија, Канада, Нов Зеланд, Јапонија и Обединетите Нации. Сите останати земји и територии се познати како “земји во развој”. Под “земји во развој” се дефинирани три подкатегории [7] :

1. “Најмалку развиени земји”.
2. “Г20 економии во развој”, кои вклучуваат 11 неразвиени членки на Г20 т.е. Аргентина, Бразил, Кина, Индија, Индонезија, Република Кореја, Мексико, Руската Федерација,

Кралството на Саудиска Арабија, Јужна Африка и Турција. Оваа група на големи земји во развој беше избрана поради перцепцијата дека се повеќе се користи БРИК групата (т.е. Бразил, Руската Федерација, Индија, Кина и понекогаш Јужна Африка) која е претесна и и недостига регионално обележје.

3. “Други економии во развој”, кои ги опфаќаат сите останати земји.

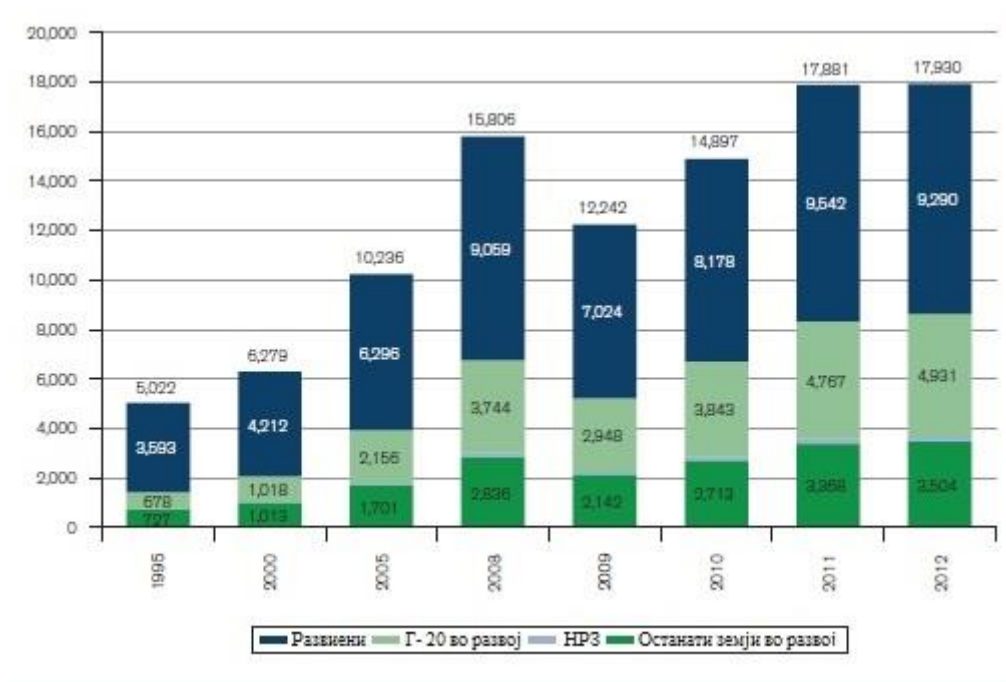
Земјите од Централна и Источна Европа, Балтичките земји и Заедницата на независни држави се категоризирани како земји во транзиција. Сепак, оваа група во голема мера е трансформирана, бидејќи многу од нејзините земји членки се приклучија кон ЕУ.

2. Трговската отвореност на земјите во развој

Брзиот раст на БДП го зголемува уделот на земјите во развој во светскиот БДП со тек на време. Овие земји го зголемија нивниот заеднички удел во глобалниот аутпут од 39% во 2000 на 52% во 2012 година. Поголемиот дел од зголемувањето беше резултат економиите во развој од Г20, кој го зголемија нивниот удел во извозот од 25% на 36%. Кина, повеќе од двојно го зголеми својот удел т.е. од 7% на 15%. Индија оствари поскроман раст од 4% на 6% во истиот временски интервал, додека Бразил остана со непроменето учество од 3% и Мексико го намали учеството од 3% на 2%. Сите најмалку развиени земји сочинуваат околу 2% од светскиот извоз во 2012 година, додека 1% во 2000 година. [7]

На графикон 1 е прикажан зголемениот удел на земјите во развој во светскиот извоз на стоки почнувајќи од 1995 година (слични промени се забележани и на страната на увозот).

Графикон 1 Извоз на стоки во периодот од 1995-2012 (во милијарди долари)
Chart 1 World merchandise exports, 1995-2012 (US\$ billion)

Учеството на економиите во развој од Г20 во светскиот извоз е зголемено во периодот меѓу 1995 и 2000 година од 13% на 16%. Сепак, во периодот од 2000 до 2012 година, ова учество е зголемено на 28% и покрај глобалната економска криза во 2009 година. Учеството на најмалку развиените земји во глобалниот извоз е занемарливо во текот на целиот период, додека учеството на останатите земји во развој е зголемено од 16% во 1995 година на 20% во 2012 година. Свкупно, учеството на земјите во развој е зголемено од 33% на 48% во текот на целиот период.

Идејата за слободна трговија вообичаено претпочива на постоењето на придобивки од трговијата. Повеќето економисти се согласни дека ефектот на трговска либерализација резултира

со раст на реалниот БДП, имајќи ја предвид релевантноста на трошоците од приспособувањето кон трговската отвореност. Отвореноста го зголемува БДП на земјата, бидејќи ја подобрува ефикасноста на алокацијата на ресурсите. Прво, трговијата овозможува секоја земја да се специјализира во производство на добра кои може да ги произведе многу поефтино и да ги увезува останатите добра, на тој начин искористувајќи ги компаративните предности. Второ, со проширувањето на големината на пазарот надвор од националните граници, трговијата им овозможува на фирмите да остварат економија од обем. Трето, трговијата ги избира најпродуктивните фирми на пазарот.

Трговската отвореност влијае на економскиот раст на повеќе начини. Прво, трговијата може да влијае на растот преку поврат на акумулацијата на капитал. Моделите кои ја анализираат врската меѓу меѓународната трговија и економскиот раст покажуваат дека, за разлика од затворена економија, мала и отворена економија може да остварува стапки на економски раст исклучиво со акумулација на капитал. Ако мала и отворена економија усвои политики кои го поттикнуваат инвестирањето, истата може да акумулира капитал без да го почувствува намалувањето на стапките на поврат на инвестициите. На тој начин е објаснет растот на Источноазиските тигри во 1970-тите и 1980-тите. [6]

Второ, трговијата може да влијае на растот преку нејзините ефекти да ги поттикне иновациите. Во тој контекст, она што е важно е ефектот на трговијата врз големината на пазарот, конкуренцијата и прелевањето на знаење. Вообичаено, отвореноста кон трговијата ја зголемува големината на пазарот со кој се соочува фирмата. Тоа резултира со зголемување на инвестициите во истражување и развој, бидејќи се зголемени приходите од воведувањето нови добра. Тоа води кон зголемен раст. Зголемената конкуренција генерирана од страна на трговијата има два спротивни ефекти врз поттикот за иновации. Од една страна, конкуренцијата ги поттикнува фирмите да инвестираат во истражување и развој. Од друга страна, конкуренцијата го намалува поттикот за иновации бидејќи ги намалува монополските ренти на успешните иноватори.[3] Емпириски, е поддржана позитивната корелација меѓу конкуренцијата и поттикот за иновации, а оттука и врската меѓу отвореноста на трговијата и растот. [4],[1]

Трговијата може да ги поттикне фирмите да иновираат преку ефектот на прелевање на знаењето. Трговијата може да го подобри прелевањето на знаењето, бидејќи овозможува пристап до знаење отелотворено во добра произведени во странство. Трговијата преку транспортот и комуникациските услуги овозможува да се намалат трошоците за размена на информации. Странските директни инвестиции го овозможуваат трансферот на технологија преку соодветни обуки. Ако откритијата во странство (инвестициите во истражување и развој) ја зголемат продуктивноста во матичната земја (преку прелевање на знаењето), домашните фирми ќе бидат мотивирани да иновираат. Тоа ќе резултира со повисок раст.

Трговијата може да има позитивни ефекти врз растот преку нејзината институционална рамка. Често, трговската либерализација е поврзана со прифаќање на надворешни обврски. Истата е мултилатерална или регионална. Земјите потписнички на некој трговски договор, не само што се обврзуваат да ги намалат царините, туку и прифаќаат одредена институционална рамка. На пример, членството во СТО им наложува на земјите одредени правила на транспарентност на трговската политика, како и одредени правила во однос на нецаринските мерки како што се техничките регулативи, субвенциите или правата на интелектуална сопственост. Емпириските истражувања ја потврдуваат тезата дека меѓународната трговија ја подобрува институционалната рамка и дека обврската за отвореност на трговијата преку членството во СТО го поттикнува растот. [5]

Трговската отвореност на неколку големи и динамични земји во развој во текот на последните децении, радикално ги промени насоките на меѓународната трговија. Почнувајќи од 1996 година, сите земји ја либерализираа трговијата, но трговската отвореност во економиите во развој на Г20 и останатите економии во развој е најзначајна. Економиите во развој на Г20 ги намалија нивните царини со клаузула најповластена нација на околу 5%. Тие се обврзаа за околу 80% од царинските линии според пропишаните нивоа од страна на СТО и ги намалија нивните царински стапки за приближно 10% во текот на изминатата деценија. [7]

Пристапувањето на Кина во СТО во 2001 година, одигра голема улога во нејзината отвореност кон размена. Просечната царинска стапка на Кина се намали од 40% во 1985 година на помалку од 10% во денешни услови. Голем број истражувања укажуваат на позитивното влијание на пристапувањето на Кина во СТО врз растот, трговијата и инвестициите. [2]

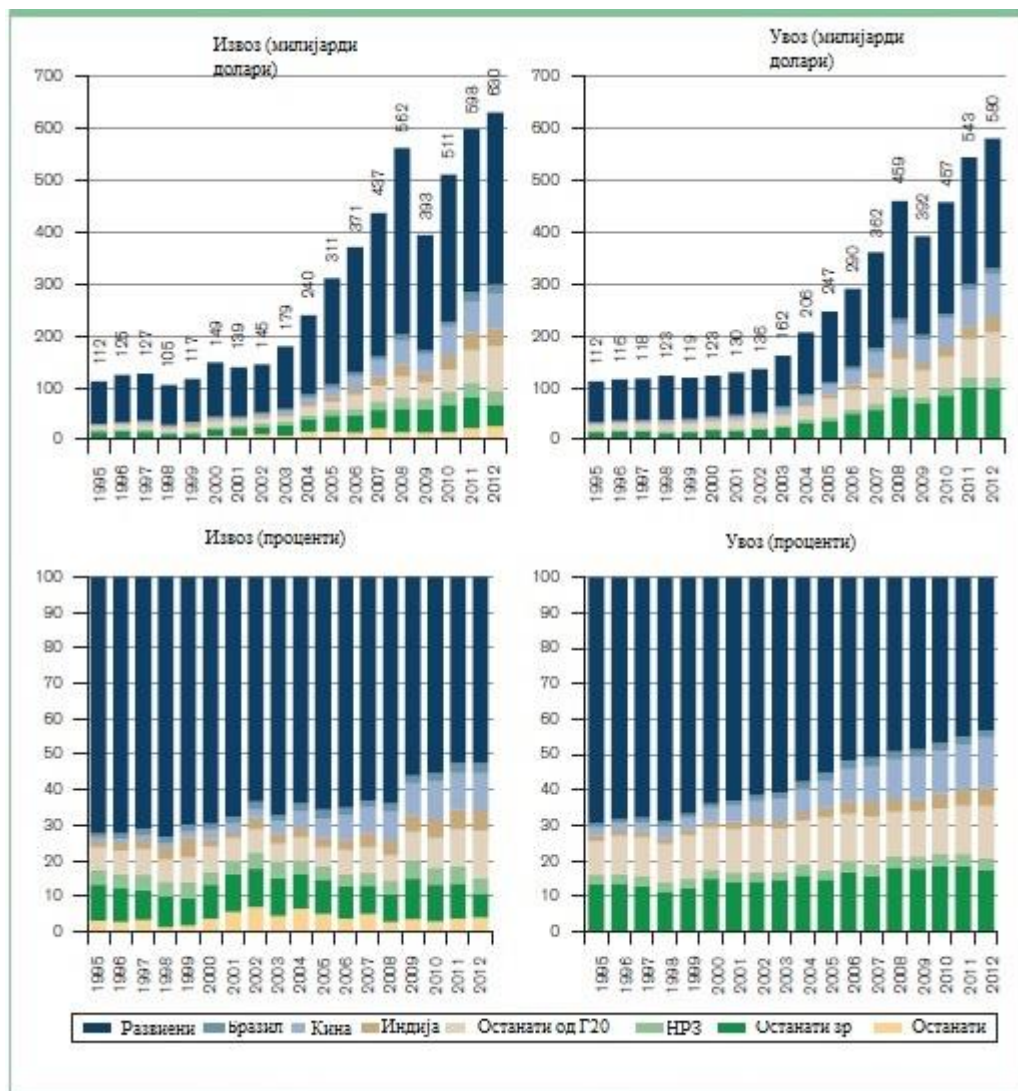
Трговската отвореност на земјите од Г20 ги прошири извозните можности за овие земји, како и за најмалку развиените земји. Царините при увоз од најмалку развиените земји се намалија

многу побрзо во земјите од развој кои се дел од Г20 во споредба со развиените земји. Голем дел од оваа намалување се должи на отвореноста на Кинескиот пазар. Во последните неколку години, најмалку развиените земји и останатите земји во развој го зголемија нивниот извоз во земјите од Г20, посебно во оние од Азија.

За илустрација, размената на Африка со остатокот од светот за временскиот период 1995-2012 година е прикажана на графикон 2.

Графикон 2 Трговската размена на Африка со остатокот од светот во периодот 1995-2012 (во милијарди долари и проценти)

Chart 2 Merchandise exports of Africa, by export/import partner, 1995–2012 (US\$ billion and per cent)

Учеството на извозот од Африка во развиените земји се намали од 72% во 1995 година на 53% во 2012 година. За повеќето земји во развој, појавата на нови големи пазари доведе до зголемување на вкупниот извоз отколку пренасочување од традиционалните трговски партнери кон нови. Проширувањето на трговијата на овие пазари ја намали и нестабилноста на производството на ранливите економии. Сепак, не сите производи и земји имаа полза во иста мера од овие нови пазарни можности. Извозот од Африканските земји во земјите во развој е концентриран на примарните производи, посебно нафтата. Овој тренд е особено евидентен во извозот од Африка во Азија. Во 2012 година, горивата сочинуваат околу 69% од целиот извоз од Африка во овие земји, споредено со учеството од 65% во извозот во развиените земји. Покрај тоа,

учеството на примарните производи (вклучувајќи храна, земјоделски производи, производи од рударство и нафта) во извозот од Африка во Азија достигна 90% во 2012 година споредено со 82% во развиените земји. Од друга страна пак, размената меѓу Азија и Африка е концентрирана на неколку земји. Имено, околу 80% од увозот на Азија од Африка потекнува од три земји: Ангола, Нигерија и Јужна Африка.

Заклучок

Во текот на изминатите 15 години, евидентна е растечката улога на земјите во развој во меѓународната трговија. Трговската отвореност на широк спектар на сектори е составен дел на овој процес. Пристапот до овие пазари претставува огромна можност за останатите земји во развој. Трговијата има централна улога во намалувањето на сиромаштијата за милиони луѓе во светот и овозможува да се постигнат многу од Милениумските развојни цели на ОН. Интегрирањето во глобалната економија како резултат на трговската отвореност, овозможи економски успех за многу земји во развој. Светската трговска организација има клучна улога во целиот процес, преку креирање на трговска рамка со јасно дефинирани правила, овозможувајќи им на земјите во развој да ги искористат повољностите од преференцијалниот третман.

Користена литература:

- [1] Grossman, G. M. and Helpman, E. (1991), *Innovation and Growth in the Global Economy*, Cambridge, MA: MIT Press.
- [2] Martin, P. and Rogers, A. C. (2000), "Long-Term Growth and Short-Term Economic Instability", *European Economic Review* 44(2): 359-381.
- [3] Peretto, P. F., 2003 "Endogenous Market Structure and the Growth and Welfare Effects of Economic Integration", *The Journal of International Economics*, 60(1): 177-201.
- [4] Rivera-Batiz, L. A. and Romer, P., 1991, "Economic Integration and Endogenous Growth", *The Quarterly Journal of Economics*, 106(2): 531-555.
- [5] Tang, M.-K. and Wei, S.-J. (2009a), "The Value of Making Commitments Externally: Evidence From WTO Accessions", *Journal of International Economics* 78(2): 216-229.
- [6] Ventura, J., 1997 "Growth and Interdependence", *The Quarterly Journal of Economics*, 112(1): 57-4.
- [7] World Trade Organization (WTO) (2014), *World Trade Report 2011: Trade and development: recent trends and the role of the WTO*, Geneva: WTO